

տարիքային խմբերում: III տարիքային խմբերի տարբերությունը հավաստի է $t = 1,35, P < 0,95/$:

5. Եթե դիտվում է կանանց երկու ցուցանիշի դանդաղեցում տարիքավոր / III / հասակում, ապա արական սեռի համար / այդ օրինաչափությունը տարածվում է միայն T_{max} -ի վրա: Երկու աղյուսակն էլ վկայում են հասուն տղամարդկանց T_{opt} -ի սեռատարիքային բարձր կայունությունը: Հետաքրքիր է, որ և T_{max} -ի և T_{opt} -ի համար I տարիքային խմբերի տարբերությունը III խմբերից, երկու սեռի դեպքում էլ նվազ է, քան II խմբերինը: Դա, թերևս, հակառակ դրական տվյալների, խոսում է այն մասին, որ նյարդային համակարգի թափնդ-տեստով ընունթագրվող հատկանիշների կազմավորումը 20-24 տարեկան հասակում տակավին չի ավարտվել:

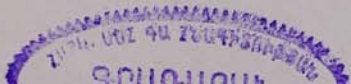
6. Բերված տվյալները հաստատում են նաև չնչին դրական կորեկացիոն կապը երկու տեմպի ցուցանիշների միջև, ըստ որում տղամարդ սաղայներինը հավասար է $+0,191$, իսկ կանացը ավելի պակաս է՝ $+0,134$: Այսպիսով, T_{max} -ը և T_{opt} -ը կարելի է դիտել որպես համեմատաբար անկախ ցուցանիշներ, որոնք, հաշվի առնելով վերը բերված արդյունքները, թերևս հետաքրքիր կլինեն էթնո-տարածքային խմբերի ընունթագրման և համեմատման համար, մասնավոր նյարդային համակարգի և խոնավածքի ժառանգականորեն պայմանավորված ընդհանուր հատկանիշների մի շարք այլ ցուցանիշների համադրությամբ՝ համալրային ուսումնասիրությունների ղեկավարում:

Աննա Փալիկյան

ՄԱՐԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ԵՎ ԱՐԻԻ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏՈՐԻՈՒԹՅԱՆ
ՊՐՈԲԼԵՄԻ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ

1. Արդի ժողովուրդների էթնոգենետիկ հետազոտությամբ զբաղվում են մի շարք հարակից գիտություններ: Այս կամ այն ժողովրդի ծագումը կոմպլեքսային բարդ պրոցես է: Դա թե լեզվի կազմավորումը, թե մշակութային ընունթագրի ու ֆիզիկական յուրահատկությունների և այլևայլ հատկանիշների ձևավորումն է:

2. Մարդաբանության դերը էթնոգենետիկ ուսումնասիրության մեջ որոշվում է երկու պարզապով. ա/ այս կամ այն էթնոսի ֆիզիկական հատկանիշները կապված չեն ոչ լեզվի / որով խոսում է տվյալ

ժողովուրդը/ և ոչ էլ մշակույթի / որի կրողն է նա/ հետ, ք/լիար-
ժեք պատմական ընույթի ինժոքրագիտան ստացվում է տվյալ ժողովուրդի հին
և արդի ընակչության ֆիզիկական տիպերի համեմատությամբ միայն:

3. Վերջին տասնամյակում հին և արդի ընակչության ուսումնասի-
րության մեջ որոշակի տեղ է զբաղում զանգի տարբերակների /վարիա-
ցիա/ որոշումը դիսկրետ փոփոխվող հատկանիշների, այսինքն՝ զանգի
կարերի միացման կետերում մանր հավելյալ ոսկրների և անցքերի առկա-
յության կամ բացակայության միջոցով, ինչպես նաև զանգի միկրո-
ոելյեֆի որոշ առանձնահատկություններով: Այդ հատկանիշների գենետիկ
ընույթը և ժառանգական փոխանցումն անտարակուսելի է: Մորֆոլոգիկ
միասնությունը կամ տարբերությունները որոշելու նպատակով տարբեր
էթնիկ խմբեր ու ժողովուրդներ համեմատելիս նույն այդ հատկանիշ-
ները կարող են նշանակալի էֆեկտներ տալ:

4. Ուսումնասիրության հիմք են ծառայել Հայաստանի բնատարած-
քից գտնված չորս տարբեր դարաշրջանի/բրոնզի շրջանից մինչև մեր
ժամանակները/ պատկանող զանգաբանական սերիաները, ընդամենը՝ 313
զանգ:

5. Ստատիկ անալիզի արդյունքներից երևում է, որ գրեթե բո-
լոր դիսկրետ տարբերակվող հատկանիշները, որոնք յուրահատուկ են մի
սերիայի, այս կամ այն չափով բնորոշ են նաև մյուս սերիաներին: Դա
ապացուցում է, որ հայերին բնորոշ է հատկանիշների ինքնուրույն հա-
մալիր:

ա/ զանգի տարբեր անցքերի բարձր համախառնություն,

բ/ հավելյալ ոսկրների թույլ համախառնություն,

գ/ ստորին ծնոտի ալոսկրի անշատող կարերի լրիվ բացակայու-
թյուն,

դ/ մետոպիզմի /ժակատակարի/ համեմատաբար բարձր տոկոս:

Կարևոր է եղել նաև մյուսների համեմատությամբ արդի խմբում
հատկանիշների միջին համախառնության բարձրացումը:

6. Սերիաները միմյանց հետ համադրվել են ըստ Մայուզենտի
չափանիշի:

Առանձին սերիաների համեմատությամբ արդյունքներն արժանա-
հավատ տարբերություններ չբացահայտեցին: Սույն հանգամանքը ցույց
է տալիս, որ նշված խմբերը միմյանց հետ համադրվում են մորֆոլո-
գիկ սերտ նմանությամբ, որը տվյալ դեպքում կրում է գենետիկ հեռուորդ-
դության ընույթ: Այսպիսով, Հայաստանի բնատարածքի հնէամարդաբանա-
կան գտածոները վկայում են հին և արդի ընակչության մերձավորու-

թյունը, որով վերստին ապացուցվում է հայերի համաձայնությունը և մարդաբանական նմանությունը: Հայերի էթնոգենետիկ գլխավորը, ուրեմն, տեղական ծագումն է, տեղական մարդաբանական սուբստրատի կազմավորումն ու զարգացումը:

Ռաֆիկ Վարդանյան

ԾԱՆԱԳՐԱՐ ՀԱՅՍՏԱՆԻ ՄՆԴՐԻՆԻՆԵՐՈՒՄ XIX ԴԱՐՈՒՄ

1. Անդրկովկասի տարբեր շրջաններում օգտագործվել են մանապարհա-չափերի լուրջ համակարգեր, որոնք կապված են եղել ավանդական պատկերացումների հետ, ունեցել են հին ակունքներ և էական փոփոխություն չեն կրել XIX դ.:

2. ճանապարհի չափման հիմնական միավորը, ըստ սովորույթի, ընդունվել է մեկ ժամվա մանապարհը, որն ունեցել է զանազան անվանումներ, այն է՝ աղած, սահաթ, Փարսանգ և այլն:

3. Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ մեկ ժամվա մանապարհի չափանիշը և դրա համակարգի մեջ մտնող միավորները եղել են հարաբերական մեծություններ, նախատեսված մարդու, մաքսային գրաստի/ծի, ջորի, ուղտ ևն/, քարվանի և այլնի համար:

ա/ Մարդու մեկ ժամվա մանապարհը տատանվել է միջին հաշվով մոտ 5 կմ սահմաններում:

բ/ Մաքսային ծիու մեկ ժամվա մանապարհը ևս եղել է հարաբերական մեծություն, թեև այն կարելի է դասակարգել հիմնականում երկու խմբի, կապված ոչ միայն Անդրկովկասում ավանդույթաբար օգտագործված ծիու երկու տեսակի ու դրանց որակի, այլև տեղանքի և եղանակի հետ: Ըստ այդմ, մաքսային կարմահասակ ծիու մեկ ժամվա մանապարհը տատանվել է 5,5-6,4 կմ սահմաններում, երկարահասակ ծիուները եղել է միջին հաշվով 7,5 կմ:

4. Մեկ օրվա մանապարհի մեծությունը տատանվել է վերոհիշյալ գործոններին, տարվա ցիլլային փոփոխությանը, գյուղերի միջև եղած հեռավորությանը համապատասխան և եղել է միջին հաշվով ութ ժամվա մանապարհը:

XIX դ. Անդրկովկասում օգտագործված մանապարհաչափերի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում ոչ միայն կապ տեսնել ավելի վաղ շրջանում կիրառված մանապարհաչափերի հետ, այլև բացատրել դրանց հետ առնչված մի շարք երևույթներ, որոնք այլևայլ